

Dr hab. prof. UMCS Małgorzata Podolak
Katedra Systemów Politycznych i Praw Człowieka
Instytut Nauk o Polityce i Administracji
Wydział Politologii i Dziennikarstwa UMCS
e-mail: podolakm@op.pl

Lublin 29 stycznia 2022 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Martinasa Maluzinasa

pt. *Ewolucja systemu politycznego Pierwszej i Drugiej Republiki Litewskiej. Od parlamentaryzmu przez prezydenccjalizm autorytarny do semiprezydenccjalizmu-analiza politologiczna*, Łódź 2021, ss. 314

Dysertacja napisana pod kierunkiem naukowym
prof. UŁ dr hab. Andrzeja Dubickiego,

Problem badawczy

Problem badawczy, którego podjął się Autor zasługuje na zdecydowanie pozytywną ocenę. Problematyka systemów politycznych państw Europy Środkowo-Wschodniej jest częstym tematem zarówno dysertacji doktorskich, jak i innych rozpraw naukowych. Pojęcie „system polityczny” jest podstawową kategorią politologiczną oznaczającą strukturę, w ramach której toczy się życie polityczne. Pojęcie to możemy zdefiniować jako *ogół organów państwowych, partii politycznych oraz organizacji i grup społecznych – formalnych i nieformalnych – uczestniczących w działaniach politycznych w ramach danego państwa oraz*

ogół generalnych zasad i norm regulujących wzajemne stosunki między nimi (Współczesne systemy polityczne, red. B. Dziemidok-Olszewska, M. Żmigrodzki, wyd. PWN, Warszawa 2007, s. 12).

Temat ewolucji systemu politycznego Litwy jest nie tylko wartościowy w sensie poznawczym, lecz także istotny ze względu na swoją aktualność. Autorowi udało się zaprezentować zmiany/ewolucję od parlamentaryzmu litewskiego Pierwszej Republiki Litewskiej poprzez prezydencaлизм autorytarny Drugiej Republiki, do czasów współczesnych po 1990 r. -semiprezydencaлизм.

Podstawową tendencją w konstytucjonalizmie państw bałtyckich w okresie międzywojennym było podkreślanie roli narodu, jako zwierzchnika władzy najwyższej. Szczególnie istotną rolę przyznano w konstytucji litewskiej parlamentowi, będącemu bezpośrednią emanacją narodu, pomniejszając jednocześnie rolę władzy wykonawczej.

Dynamika zmian w okresie międzywojennym systemu politycznego Litwy, uwarunkowania społeczno-polityczne, kulturowe, konflikty, przyjmowane konstytucje – to wszystko złożyło się na kolejny okres w dziejach Litwy – system prezydencki o charakterze autorytarnym.

Okres po 1990 r. to poszukiwanie drogi w kształtowaniu systemu politycznego po latach pozostawania w Związku Radzieckim. Na Litwie konstytucja została przyjęta w referendum ogólnopaństwowym w 1992 r. Podstawowymi zasadami ustroju są: republikańska i demokratyczna forma państwa z akcentem na jego niepodległy charakter; zasada suwerenności narodu, zasada podziału władzy, zasada legalizmu.

To co należy zdecydowanie podkreślić, dysertacja jest pracą politologiczną poprzez przedmiot badań, oryginalność skonstruowania problemu badawczego, ale także poprzez zastosowane metody badawcze.

Struktura rozprawy

Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów, które mają charakter chronologiczny. Jest to koncepcja prawidłowa, biorąc pod uwagę temat pracy. Niestety została nieco zaburzona

struktura pracy, o ile pierwsze trzy rozdziały mają zachowane proporcje (rozdział pierwszy liczy 30 stron, drugi – dwadzieścia cztery, trzeci – trzydzieści trzy), to dwa pozostałe są dość obszerne zdecydowanie odbiegają od wcześniejszych rozdziałów, zwłaszcza rozdział piąty (czwarty -sześćdziesiąt siedem, piąty- osiemdziesiąt cztery).

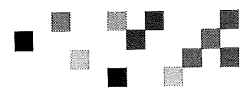
Pracę uzupełniają wstęp, zakończenie, bibliografia, spis schematów, spis tabel, oraz streszczenia w języku polskim i angielskim.

Należy przyznać, że Doktorant z pełną swobodą porusza się w sferze analizowanych zjawisk wykazując się znajomością tematu. Dowodzi to po pierwsze, że Doktorant posiada wiedzę na analizowany temat ; po drugie – posiadał umiejętności w formułowaniu naukowych opinii (hipotezy badawcze, pytania, cele); po trzecie – potrafi przekazać swoją wiedzę w sposób komunikatywny. Dodatkowym atutem są umiejętności językowe Doktoranta, co uwidocznione jest w licznych źródłach obcojęzycznych.

Treść rozprawy

We wstępie możemy zapoznać się ze strukturą pracy, celami, hipotezami, metodami badawczymi, źródłami. Autor nie tylko dokonał bardzo skrupulatnie analizy stanu literatury, ale także dokonał jej oceny i krytyki. Zauważył, że w literaturze przedmiotu brak jest jednej monografii, w której dokonano analizy i porównania systemów politycznych Pierwszej i Drugiej Republiki Litewskiej.

Celem badań była analiza ewolucji systemu politycznego Litwy w latach 1918-1940 oraz po 1990 r. Cezura czasowa badań nie budzi zastrzeżeń, Autor słusznie za początek badań przyjął rok 1918, kiedy Litwa uzyskała niepodległość i rok 1940, który zakończył istnienie Pierwszej Republiki Litewskiej. Rok 1990 – to początek zmian, transformacji systemu politycznego nie tylko na Litwie, ale także w innych państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Głównym celem badań jest analiza ewolucji systemu politycznego, uwarunkowań oraz czynników, które determinowały przemiany na Litwie w latach 1918-1940 oraz po roku 1990.

Cele poboczne, które zaprezentował Autor obejmują diachroniczne porównanie ilościowe systemów politycznych Pierwszej i Drugiej Republiki Litewskiej, co umożliwia ukazanie podobieństw i różnic w poszczególnych okresach ewolucji demokracji. Autor skupił się na dynamice i ewolucji systemu politycznego w aspekcie przeobrażeń instytucjonalnych oraz zachowań aktorów politycznych.

Sformułowanych zostało sześć hipotez badawczych:

- Ewolucja systemu politycznego na Litwie polegała na zmianach ustrojowych i systemowych, zmierzających do przeobrażeń w kierunku parlamentaryzmu przez prezydenca autorytarnego do semiprezydenca.
- Ewolucja systemu politycznego Litwy w kontekście wybranych elementów była procesem prowadzącym do ustanowienia nadrzędnej ustrojowej pozycji instytucji głowy państwa.
- Homeostaza systemu politycznego ukształtowana po 1926 roku, wynikała głównie z uwarunkowań wewnątrzpaństwowych determinowanych kulturą polityczną i umiejętnością utrzymania przez prezydenta równowagi pomiędzy poszczególnymi członkami koalicji rządzącej – armią, biurokracją, organami siłowymi i aparatem władzy, a także uwarunkowaniami o charakterze międzynarodowym.
- Oba modele ustrojowe, zarówno II Republiki Litewskiej i I Republiki Litewskiej do roku 1926 prezentują ten sam typ demokracji jako reżimu politycznego, a poziom demokracji wyborczej I Republiki Litewskiej w okresie sejmokracji nie odbiegał znacząco od poziomu II Republiki Litewskiej.
- Obecna Republika Litewska nie czerpie z rozwiązań systemowych, które wprowadzał za swoich rządów prezydent Antanas Smetona w drugim okresie istnienia Pierwszej Republiki Litewskiej (1926-1940). Współczesny system polityczny Litwy w dużym stopniu wspiera się na rozwiązaniach zaczerpniętych z pierwszej połowy Pierwszej Republiki Litewskiej (1918-1926) i na tych wcześniej przyjętych elementach ukształtowana została i funkcjonuje obecna demokracja litewska.

- Ważnym czynnikiem kształtowania systemu politycznego Litwy było wstąpienia do Unii Europejskiej oraz będący tego następstwem proces europeizacji. Przygotowanie do spełnienia warunków członkostwa przed akcesją, a także wprowadzanie prawa europejskiego, skutkującego zmianami instytucjonalnymi, stało się ważnymi determinantami budowania systemu politycznego współczesnej Litwy.

Zarówno hipotezy, jak i pytania badawcze są sformułowane dojrzałe, interesująco i świadczą o dociekliwości badawczej Doktoranta.

Rozdział pierwszy *Teoretyczne podstawy analizy-koncepcje pojęciowe i metodologiczne*, jak sam tytuł wskazuje jest rozdziałem czysto teoretycznym. Autor skupia się w nim na analizie pojęć tj. system, reżim polityczny, instytucje polityczne. Jest to niezbędne dla dalszych rozważań. Ponadto przeanalizowane zostały metody badawcze w podejściu instytucjonalno-strukturalnym, autorytaryzm na Litwie oraz przywództwo polityczne konkretnego polityka Antanasa Smetony.

W rozdziale drugim *Instytucjonalne, społeczne i kulturowe uwarunkowania transformacji systemu politycznego Litwy*, skupiono się na analizie uwarunkowań transformacji ustrojowej, zarówno determinantów kulturowo-społecznych, jak i procesualnych. Autor scharakteryzował strukturę społeczną oraz kulturę polityczną na Litwie, pod kątem wpływu na ówczesny system polityczny. Przedstawił także głównych aktorów sceny politycznej tj. elity polityczne, nomenklaturę partyjną, aparat biurokratyczny, siły zbrojne oraz rolę kościoła katolickiego w życiu politycznym Litwy.

Rozdział trzeci *Kształtowanie się systemu politycznego państwa litewskiego w latach 1918-1926* jest analizą tworzenia instytucji parlamentarnych i zmiany systemu politycznego Litwy w kierunku demokracji parlamentarnej. Autor rzetelnie zaprezentował proces tworzenia i funkcjonowanie zarówno systemu partyjnego, jak i samorządu terytorialnego

W rozdziale czwartym *Transformacja systemu politycznego na Litwie w latach 1926-1940* dokonano analizy przeobrażeń systemu politycznego Litwy w odniesieniu do wybranych elementów systemu politycznego. I tak, Autor szczegółowo analizuje pozycję ustrojową instytucji prezydenta, kluczowych aktorów politycznych reżimu, system partyjny, system samorządu terytorialnego, system sądownictwa.

Ostatni piąty rozdział *Ewolucja systemu politycznego na Litwie w latach 1990-2020 (w poszukiwaniu elementów z I Republiki Litewskiej)* jest rozdziałem najbardziej obszernym w całej dysertacji. Dokonano w nim analizy wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań systemu politycznego Litwy. Dodatkowo w tym rozdziale zaprezentowano próbę przedstawienia badanego problemu w oparciu o wskaźniki opisujące stan demokracji.

Podsumowanie części merytorycznej zostało zawarte w zakończeniu dysertacji. W tej części Doktorant odniósł się do postawionych we wstępie celów, hipotez badawczych i pytań. W zakończeniu Autor przedstawia interesujące wnioski. Należy zwrócić uwagę, iż każdy rozdział kończy podsumowanie i uwagi końcowe. Jest to analiza rzeczowa i obiektywna, ale zarazem krytyczna.

Pod **względem formalnym** pracę ocenić należy jako staranną i poprawną. Na pochwałę zasługuje rzeczowość opracowania, wyjątkowo klarowna i uporządkowana narracja, komunikatywność tekstu. Język pracy jest jasny i precyzyjny. Jest to bardzo istotne, gdyż język analiz politologicznych, siatka stosowanych kategorii – obok przedmiotu badań, teorii i metodologii – jest jednym z czterech elementów określających tożsamość nauk o polityce jako dyscypliny. Na szczególną pochwałę zasługuje wysokim poziom edytorski pracy. Przypisy zostały zrobione prawidłowo, wartościowe i w treści i w formie, informują o wykorzystanych źródłach, mają też charakter uzupełniający i dygresyjny. Praca została wzbogacona o tabele i rysunki, które oraz wykaz skrótów, co niewątpliwie podnosi walory pracy i czyni ją bardziej czytelną. Opracowanie wyróżnia się nienagannym stylem, dobrą narracją i może liczyć na zainteresowanie czytelników. Całość została przedstawiona w sposób jasny i klarowny.

Założenia metodologiczne

Wyróżnikiem badań naukowych jest odwoływanie się do zasady jedności wiedzy i metody, niezależnie od specyfiki jej stosowania w obszarze nauk społecznych. Należy podkreślić, że opiniowana rozprawa doktorska została przygotowana na bardzo dobrym poziomie metodologicznym.

Metody badawcze stosowane do rozwiązania podjętego przez Autora problemu naukowego wynikają wprost ze sformułowanych we wstępie rozważań. Z uwagi na specyfikę przedmiotu badań zasadne było zastosowanie podejścia systemowego, jednakże zastosowano także inne metody tj. metoda opisowa, porównawcza, historyczna, analiza prawno-instytucjonalne. Autor nie tylko wymienił we wstępie zastosowane metody, ale także wyjaśnił ich zastosowanie.

Bardzo wysoko oceniam świadomość politologicznych metod badawczych. Uważam, że Doktorant posiada kompetencje warsztatowe. Dobrze sformułowanie problemu badawczego, myślenie w kategoriach celu założeń, tez/hipotez. Warstwa metodologiczna - logiczność porządkowania obszaru badawczego, co ważne sięganie w procesie badawczym do idei kumulatywności badań naukowych i odwoływanie się do rozwiązań, które proponowane były w literaturze.

Baza źródłowa jest bardzo obszerna i wszechstronna. Świadczy to o właściwie przeprowadzonej kwerendzie. Baza źródłowa obejmuje około 25 stron bibliografii, stanowią ją: akty prawne, źródła archiwalne, czasopisma, artykuły prasowe, wspomnienia i pamiętniki, monografie i prace zbiorowe artykuły naukowe w czasopismach, źródła internetowe oraz inne. W dużej części są to źródła obcojęzyczne, co świadczy o doskonałych umiejętnościach językowych Doktoranta, o Jego świadomości w doborze źródeł, selekcji tychże, a także ich wykorzystaniu w dysertacji.

W opracowaniu zwraca uwagę duży materiał faktograficzny, który został

uporządkowany i ujęty w ramy dość zwartych bloków tematycznych, co w efekcie zaowocowało wartościową analizą.

Uwagi polemiczne i porządkujące:

- Autor zamiennie stosuje pojęcia „kraj” i „państwo”. Tymczasem w nauce o polityce nie stanowią one synonimów. Bardziej zasadne jest stosowanie pojęcia „państwo” – wyrażającego „polityczną organizację międzynarodową” oraz „podmiot w relacjach międzynarodowych”. (s. 62, 96, 105, 132, 145 itd.)
- s. 25 pierwsze zdanie: *Praca składa się z sześciu rozdziałów (...)*, w rzeczywistości rozdziałów jest pięć. Należałoby przemyśleć strukturę pracy pod kątem właśnie sześciu rozdziałów- tak jak pisałam na wstępie, rozdział piąty jest najobszerniejszy, co zdecydowanie zaburza strukturę.
- W odniesieniu do hipotez badawczych, należałoby się zastanowić czy nie lepiej zastosować jedną główną hipotezę. Poza tym, w mojej ocenie niektóre z hipotez mają charakter tez (np. hipoteza nr. 6)

Reasumując, należy podkreślić, że zawarte w recenzji uwagi polemiczne nie zmieniają ogólnej pozytywnej oceny rozprawy doktorskiej mgr Martinasa Malużinasa.

Recenzowana dysertacja doktorska potwierdza dobry warsztat naukowy Doktoranta, wie On co jest ważne w badaniach politologicznych. Doktorat posiada wysoki poziom kultury badawczej, przejawiający się w samoświadomości warstwy teoretycznej, metodologicznej dyscypliny i umiejętności zastosowania tego w analizie w rozwiązywaniu konkretnego problemu badawczego.

Praca została napisana na bardzo dobrym poziomie merytorycznym i metodologicznym. Pan Magister wykazała się znajomością podjętej tematyki zarówno w warstwie opisu, jak i analizy.

Konkludując, należy podkreślić, że praca doktorska mgr Martinasa Malużinasa jest opracowaniem wartościowym merytorycznie, ma charakter nowatorski, wnosi istotny wkład w badania nad problematyką systemów politycznych, ewolucji systemu politycznego Pierwszej i Drugiej Republiki Litewskiej.

Sugeruję także wydanie dysertacji w postaci monografii bądź publikację fragmentów w czasopismach naukowych.

Mając na uwadze powyższe rozważania, stwierdzam, iż rozprawa mgr Martinasa Malużinasa spełnia wymagania określone art. 187, ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce Dz. U. 2018 poz. 1668 i w związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie mgr Martinasa Malużinasa do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Małgorzata Podolak

